

Słowo wstępne

Znaczenie słowa „pejzaż” staje się z biegiem czasu coraz szersze. Obecnie określa się tym mianem wiele różnych zjawisk i układów przestrzennych. W podobnej sytuacji znalazło się np. określenie „tekst”. Jego pojemność jest w tej chwili w zasadzie nieograniczona. Pejzażem, przestrzenią może być zatem nie tylko skrawek pola, las czy brzeg morza, ale także pejzaż duchowy, przestrzeń transcendencji, labirynt, przestrzeń konkretnego spektaklu, rosyjski krajobraz po pierestrojce, przestrzeń między piekłem a rajem. Wybór przez pisarza określonego miejsca może przyczyniać się znacząco do skonkretyzowania sensów utworu, a nawet może mieć w danym utworze znaczenie rozstrzygające o losach bohaterów. Spektakularnym przykładem jest chociażby opis miejsc, po których się podróżuje i ich wpływ na kształtowanie się osobowości podróżnika, czy też specyfika samego przeżywania pejzażu przez autorów podróży sentymentalnych.

Romantycy pogłęбили pojmowanie pejzażu, starając się podkreślić jego związek z Bogiem, nieprzeniknioną tajemnicę przyrody, jej monumentalizm i nicość człowieka wobec jej potęgi. Nie sposób wykreślić z pamięci lirycznych krajobrazów w twórczości Iwana Turgieniewa, które odgrywały w niej kompozycyjną rolę, stały się zarówno podstawą budowy utworów, jak i czynnikiem pozwalającym określać osobowość bohaterów.

Pejzaż i przestrzeń pełniły w literaturze od wieków rozliczne funkcje, stając się w dziełach niektórych pisarzy bohaterami głównymi (np. u Michała Priszwina). Z czasem obok krajobrazów przyrody pojawiała się miasto, oraz przygnębiające pejzaże rosyjskiej prowincji. Ich zadaniem było m.in. podkreślenie stagnacji, gnuśności życia rosyjskiego prowincjusza i filistra. Zagadnieniem odrębnym jest osobliwość przestrzeni w powieści utopijnej, antyutopijnej i historycznej.

Celem niniejszego tomu „Rusycystycznych Studiów Literaturoznawczych” jest przedstawienie różnych sposobów naukowego podejścia do pej-

zażu, różnorodności w jego rozumieniu. Zawarte w tomie artykuły opierają się głównie na literaturze XX stulecia, ale są też reprezentowane wieki XVIII i XIX, a także początek XXI. Najczęściej badacze sięgają do prozy, choć są tu również artykuły dotyczące liryki i dramatu. Redaktorzy tomu mają nadzieję, że lektura składających się nań artykułów, rozważana w nich problematyka zainspiruje do dyskusji i dalszych badań zagadnień związanych z pejzażem i przestrzenią.

Halina Mazurek